

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר העשי רייכמן שליט"א
 מחבר ספר רשימות שיעורים (של הג"ר יוסף דב סולובייצ'יק) על מס' נדרים

שבועות כז. - בענין שבועה חל על המצוה

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- הנשבע לקיים את המצוה, לחכמים דריב"ב אין השבועה חלה לחייבו קרבן. ויש לעיין, האם שבועה כזו חלה לכל הפחות לענין איסור?
- לפי הראשונים שסוברים ששבועה על המצוה אינה חלה כלל, האם לוקה עליה משום שבועת שוא? ועוד יש לעיין, לפי הראשונים הנ"ל מהו כוונת הגמרא (בנדרים ח.) שמתיר לישבע כדי לזרז עצמו לקיים את המצוה?
- מהו כוונת חז"ל שאדם "מושבע ועומד מהר סיני" על המצוות? וכי נימא שהוא מקיים מצוות "כל היוצא מפיו יעשה" בכל קיום מצווה? ואם תאמר שכן, האיך עשה דוחה לא תעשה בעלמא, הלא כל מצוות לא תעשה יש בו גם מצוות עשה של "כל היוצא מפיו יעשה"!
- שבועה שנשבעה האומה כולה - האם יש לה התרה וחזרה?
- למה הוצרכו ישראל לקבל את התורה בברית שלש פעמים (בפרשת בחוקותי, בפרשת כי תבוא, ובהר גריזים והר עיבל)?
- למה מצאנו בתשובה שצריך ש"יעיד עליו יודע תעלומות" שלא יחזור לאותו החטא?

1. **משנה שבועות כז.**, וז"ל, "נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור, לקיים ולא קיים פטור, שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא. א"ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות שאינו מושבע עליו מהר סיני הוא חייב עליו, מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה! אמרו לו לא, אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן, תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן, שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור."

2. **גמרא נדרים ח.**, וז"ל, "ואמר רב גידל אמר רב מנין שנשבעין לקיים את המצוה? שנאמר (תהלים קיט) נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא! אלא הא קמ"ל, דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה."

3. **ר"ן נדרים ח.** **ד"ה והלא מושבע ועומד**, וז"ל, "והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא הא קמ"ל וכו'. מסתברא לי דהכי פירושא, דמעיקרא קס"ד דרב גידל אתא לאשמועינן ששבועה חלה על דבר מצוה כדבר הרשות ומוכח לה מדכתיב נשבעתי ואקיימה, ומש"ה פריך והלא מושבע ועומד הוא, דהא מוכיחין בפרק שבועות שתיים בתרא (שבועות כז) דהא דכתיב להרע או להיטיב בדבר הרשות כתיב קרא ולא בדבר מצוה, וכי תימא ה"מ לקרבן דלהרע או להיטיב גבי קרבן כתיבא אבל כל יחל איכא אפילו בדבר מצוה אם כן מאי נשבעתי ואקיימה הכי הוה ליה למימר דנהי דאמעטא מצוה מקרבן לא אמעיטא מבל יחל."

4 **רמב"ן על התורה במדבר פרק ל' פסוק ג'**, וז"ל, "אבל השבועות אינן כלל אלא לאסור את המותר, ואינן נוהגות בדבר מצוה כלל, לא בבטול מצות לא תעשה ולא בקיומו, ולא בביטול מצות עשה כגון שבועה שלא תעשה סוכה ושלא תפילין, ואפילו בקיום מצות עשה אינן חלות, שאלו נשבע לקיים את המצוה ולא קיים אינו מתחייב בה משום שבועה ולא מלקות ולא קרבן, אלא דשרי ליה לזרוזי נפשיה דכתיב (תהלים קיט קו) נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך."

5. **ריטב"א נדרים ח.**, וז"ל, "ופריך והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא, פירוש דאין שבועה חלה על שבועה אפילו לקיים, שהאומר שבועה שאוכל ככר זו שבועה שאוכלנה אין השניי חלה לשעתה אלא שאם נשאל על הראשונה שניי חלה עליו, אבל אם לא נשאל על הראשונה לוקה על השניי משום שבועת שוא."

6. **גמרא שבועות לו.**, וז"ל, "תנא ארור בו נידוי, בו קללה, בו שבועה. בו נידוי, דכתיב (שופטים ה') אורו מרוז אמר מלאך ה' אורו ארור יושביה, ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז. בו קללה, דכתיב (דברים כ"ז) ואלה יעמדו על הקללה, וכתוב (דברים כ"ז) ארור האיש אשר יעשה פסל וגוי. בו שבועה דכתיב (יהושע ו') וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' וגוי."

7. **דברים פרק ט' פסוק ה'**, וז"ל, "לא בצדקתך ובישך לבבך אתה בא לרשת את ארץ כי פרשעת הגוים האלה יקנך א-לקיך מורישם מפניך ולמען הקים את הדבר אשר נשבע יקנך לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב."

ורמב"ן על התורה שם, וז"ל, "ויש על השואל לשאול, שהרי אמר (לעיל ז ח) כי מאהבת ה' אתכם, והנה הם אהובים למעלה, והשם לא יאהב רק את הטובים כי רשע ואוהב חמס שנאה נפשו, אם כן גם בצדקתם ירשו ארץ. והתשובה, כי שם ידבר עם ישראל בכללם, וכאן יוכיח הדור ההוא שהיו ממרים את ה' מיום היותם במדבר."

8. **שמואל ב' פרק ה' פסוק ו'**, וז"ל, "וינלך המלך ואנשיו ירושלים אל היבסי יושב הארץ ויאמר לךוד לאמר לא תבוא הנה כי אם תסיך העררים והפסחים לאמר לא יבוא דוד הנה."

ורש"י שם, וז"ל, "אל היבوسی. מצודת ציון נקראת יבוס ומזרעו של אבימלך היו והיו להם שני עבודת כוכבים אחד עור ואחד פסח שנעשו על שם יצחק ויעקב ובפיהם השבועה שנשבע אברהם לאבימלך ולכך לא הורישום, כשלכדו את ירושלים לא לכדו את המצודה כמו שנאמר ואת היבوسی יושב ירושלים לא יכלו יושבי יהודה להורישם (יהושע ט"ו כ"ג) ותניא אמר רבי יהושע בן לוי יכולין היו אלא שלא היו רשאים."

9. **רמב"ן על התורה ויקרא כ"ו פסוק ט"ז**, וז"ל, "וכן מה שאמר בכאן (בפסוק לב) ושממו עליה אויביכם, היא בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראיה גדולה והבטחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם."

10. **רש"י חגיגה י.**, וז"ל, "שנשבעין לקיים המצוה. כלומר מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה כדי שימהר ויזדרז לקיימה."

11. **רמב"ם בספר המצוות מצוה ז'**, וז"ל, "והמצוה השביעית היא שצונו להשבע בשמו יתעלה כשנצטרך לקיים דבר מן הדברים או להכחישו כי בזה הגדולה לשם יתעלה וכבוד ועילוי והוא אמרו (ואתחנן ו עקב י) ובשמו תשבע, ובבאור אמרו (עי' שבועות לה ב) אמרה תורה השבע בשמו ואמרה תורה אל תשבע, רוצה לומר כי כמו השבועה שאינה צריכה אתה מוזהר ממנה והיא מצות לא תעשה (סב) כן השבועה בעת הצורך מצווה בה והיא מצות עשה... והנה אמרו בפרק ראשון מתמורה (ג ב) מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר ובשמו תשבע."

והשגות הרמב"ן שם, וז"ל, "כתב הרב והמצוה השביעית היא שנצטוינו לישבע בשמו יתב' בעת שנצטרך לקיים דבר או להרחיקו... ואני תמה בדברי הרב שלא אמרו כן בגמר תמורה אלא על דרך הויכוח והקושיא... והמתבאר מזה שאין השבועה בשמו בעת הצורך חובה ומצות עשה אבל רשות היא בידינו עם תנאים רבים והכתוב הזה אינו מצוה אלא רשות, שלא כדברי הרב. ומכל מקום לא נביא ובשמו תשבע בחשבון המצות כי לא ימנה הרשות בשבועת אמת בשמו. ואם בא בו באיסור בשם אלהים אחרים בלאו הבא מכלל עשה שהוא עשה אין אנו מונין בזה ובכיוצא בו אלא הלאו הנאמר בו בפירוש כמו שהזכרנו בעיקר הששי אף על פי שראיתי זה במניינו שלהרב בעל ההלכות (מ"ע אות ל)."

12. רמב"ם בספר המצוות שורש השלישי, וז"ל, "השרש השלישי שאין ראוי למנות מצות שאין נוהגות לדורות... ובעבור השרש הזה אין ראוי למנות ברכות וקללות שנצטוו (ר"פ ראה, תבוא כז) בהן בגריזים ועיבל. ולא בנין המזבח שנצטוינו (שם) לבנותו בבואנו בארץ כנען. כי אלו כולם מצות לפי שעה."

והשגות הרמב"ן שם, וז"ל, "ומנה פרשת ברכות וקללות, שהיא קבלה שקבלו אבותינו עליהם ועל זרעם לדורותיהם התורה כולה בפרט וכלל וקבלו אותה באלה ובשבועה."

13. רמב"ם הלכות תשובה פרק ב' הלכה ב', וז"ל, "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם."

ולחם משנה שם, וז"ל, "ויש לומר דפירושו כך שבשעה שהוא עושה תשובה צריך שיקבל עליו לעד להשיי'ת שלא ישוב לזה החטא לעולם והוא על דרך ואעידה לי את השמים ואת הארץ שמקבל עליו לעדים לשמים ולארץ."